

Chapter: Ps 5

Q.1 दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय लिहा.(PS)

2

- 1 जगातील सर्वच लोकशाही राष्ट्रांपुढील मोठे आव्हान म्हणजे .....
 अ. धार्मिक संघर्ष ब. नक्षलवादी कारवाया
 क. लोकशाहीची पाळेमुळे आणखी खोलवर नेणे ड. गुंडगिरीला महत्त्व

Ans जगातील सर्वच लोकशाही राष्ट्रांपुढील मोठे आव्हान म्हणजे **लोकशाहीची पाळेमुळे आणखी खोलवर नेणे.**

- 2 लोकशाहीत ..... निवडणूकीत सामील होऊन सत्तेत प्रवेश करतात.
 अ. राजकीय पक्ष ब. न्यायालय क. सामाजिक संघटना ड. यापैकी नाही

Ans लोकशाहीत **राजकीय पक्ष** निवडणूकीत सामील होऊन सत्तेत प्रवेश करतात.

Q.2 पुढील विधाने चूक की बरोबर ते सकारण स्पष्ट करा.(PS)

4

- 1 लोकशाही टिकवण्यासाठी दक्ष राहावे लागत.

Ans बरोबर - लोकशाहीचा स्वीकार केला म्हणजे लोकशाही अस्तित्वात आली असे होत नाही. त्यामुळे लोकशाही टिकवण्यासाठी दक्ष राहावे लागते, जाणीव पूर्वक प्रयत्न करावे लागतात.

- 2 निवडणुकीतील भ्रष्टाचारमुळे लोकांचे लोकशाही प्रक्रियेवरील विश्वास उडू शकतो.

Ans बरोबर - राजकीय आणि प्रशासकीय स्तरावरील भ्रष्टाचारमुळे सरकारची कार्यक्षमता कमी होते. सरकारी कामांना लागणारा वेळ, सार्वजनिक सोई व सुविधांची घरसरलेले गुणवत्ता, आर्थिक घोटाला यांमुळे एकूण व्यवस्थे बदल अविश्वास व असमधानाची भावना लोकांमध्ये निर्माण होते.

Q.3 पुढील संकल्पना स्पष्ट करा / टिपा लिहा.(PS)

4

- 1 भ्रष्टाचार

Ans भारतामध्ये सार्वजनिक क्षेत्रांत मोठ्या प्रमाणावर भ्रष्टाचाराची समस्या दिसून येते. राजकीय आणि प्रशासकीय स्तरावरील भ्रष्टाचारामुळे सरकारची कार्यक्षमता कमी होते. सरकारी कामांना लागणारा वेळ, सार्वजनिक सोई व सुविधांची घरसरलेली गुणवत्ता, वेगवेगळे आर्थिक घोटाले यांमुळे एकूण व्यवस्थेबद्दल अविश्वास आणि असमधानाची भावना लोकांमध्ये निर्माण होते. निवडणूक प्रक्रियेमध्ये होणारा भ्रष्टाचार, बनावट मतदान, मतदारांना लाच देणे, पळवून नेणे यांसारख्या घटनांमुळे लोकांचा लोकशाही प्रक्रियेवरील विश्वास उडू शकतो.

- 2 डावे उग्रवादी

Ans नक्षलवाद ही भारतातील खूप मोठी समस्या आहे. भूमिहीन शेतकरी, आदिवासी यांच्यावर होणाऱ्या अन्यायाला दूर करण्यासाठी नक्षलवाद सुरू झाला. या नक्षलवादने आता उग्र रूप धारण केले आहे. पण यातील शेतकरी-आदिवासी यांच्या समस्यांचे महत्त्व कमी होऊन सरकारला हिंसक पद्धतीने विरोध करणे, पोलीसदलावर हल्ले करणे, यांसारख्या मार्गांचा वापर नक्षलवादी गटांकडून केला जातो.

Q.4 पुढील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.(PS)

6

- 1 राजकीय प्रक्रिया आधिकाधिक पारदर्शक होण्यासाठी कोणते प्रयत्न केले जातात.

Ans भारतात न्यायालये राजकीय प्रक्रिया आधिकाधिक पारदर्शक होण्यासाठी जाणीवपूर्वक प्रयत्न करताना दिसत आहेत. विशेषकरून राजकारणाचे गुन्हेगारिकरण रोखण्यासाठी गुन्हेगारांना कडक शिक्षा आणि राजकीय प्रक्रियेत सहभागी होण्यासाठी बंदी असे निर्बंध न्यायालयाने घातले आहेत.

- 2 भारतात लोकशाहीच्या यशासाठी कोणत्या बाबी आवश्यक आहेत ?

Ans i. लोकशाहीत बहुमताला खूप महत्त्व आहेत. लोकशाही शासन प्रकारात बहुमत मिळणारे प्रश्न सत्तेदर असतो. लोकशाही हे जारी बहुमताने चालणारे सरकार असेल तरी अल्पमतात असणाऱ्या लोकांना निर्णय प्रक्रियेत सामावून घेणे, त्यांच्या हितसंबंधाचा विचार करणे, हे देखील सरकारचे कर्तव्य आहे. थोडक्यात लोकशाही शासना मध्ये सर्वांच्या मताना महत्त्व असायला वे त्याच्याप्रमाणे

बहुमताचे सरकार हे बहुसंख्य असलेल्या समाजाचे सरकार असू नये. सर्व धार्मिक, राजकीय, वांशिक, भाषिक जातीय गटांना लोकशाही निनारी प्रक्रियेमध्ये सहभागी होण्याची समान संधी मिळायला हवी.

- ii. भारतातील न्यायालये राजकीय प्रक्रिया पारदर्शक होण्यासाठी जाणीवपूर्वक प्रयत्न करतात. विशेष करून राजकरणाचे गुन्हेगारिकरण रोखण्यासाठी गुन्हेगारांना कडक शिक्षा आणि राजकीय प्रक्रियेस सहभागी होण्यास बंदी असे निबंध न्यायालयाने गातले आहेत.
- iii. भारतातील लोकशाही यशस्वी करण्यासाठी केवळ सरकार प्रशासन व न्यायालयीन पातळीवर प्रयत्न होणे पुरेसे नाही. यासाठी सामाजिक व वैयक्तिक पातळीवर प्रत्येकानेच जाणीवपुरवक प्रयत्न केले पाहिजेत. शासकीय व प्रशासकीय पातळीवर सर्व शिक्षा अभिमान, स्वच्छ भरता अभियान, ग्राम समृद्धी योजना; स्वतः – मदत घटांची स्थापना, महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार योजना यासारखे अनेक उपक्रम राबवले जातात. स्त्रियांचे राजकीय प्रतिनिधित्व वाढवण्यासाठी स्थानिक शासन संस्थांमध्ये 50% राखीव जागा ठेवण्यात आल्या आहेत.
- iv. भारतातील लोकशाही यशस्वी कायला हवी भसेल तर सर्वच पातळ्यांवर नागरिकांचा सहभाग वाढला पाहिजे विशेषत, शासन व्यवहारांच्या पातळीवर तो वाढल्यास सार्वजनिक धोरणांचे स्वरूप बदलेले. संवादातून त्यांची निर्मिती होईल. सत्तेवर न येऊ शकल्यान बरोबरही देवाण-घेवाण असणे लोकशाहीच्या यशासाठी आपणायक आहे समता, स्वातंत्र्य, सामाजिक न्याय, धर्मनिरपेक्षता, आपल्या वैयक्तिक जीवनातही या मूल्यांचा आदर व जोपासना करायला हपी. आपण देशाचे एक जबाबदार नागरीक आहेस, ही जाणीव प्रत्येकाने ठेवली तरच लोकशाही यशस्वी होईल.

3 राजकारणाचे गुन्हेगारीकरण झाल्यामुळे कोणते परिणाम होतात ?

Ans i. राजकीय प्रक्रियेमध्ये गुन्हेगारांच्या वाढत्या सहभागामुळे व्यवस्थेसमोर गंभीर समस्या निर्माण होते.

- ii. गुन्हेगारी पार्श्वभूमी, गुन्हेगारी स्वरूपाचे आरोप, भ्रष्टाचारचे आरोप असलेल्या व्यक्तींना काही वेळा राजकीय पक्षांकडून उमेदवारी दिली गेल्याने राजकरणामध्ये पैसा आणि गुंडागिरी यांचे महत्त्व वाढते.
- iii. निवडणुकीच्या वेळी हिंसाचारचा वापर होऊ शकतो.

